

Medijsko izvještavanje o političkim skandalima: slučaj državne odvjetnice

Turčan, Dorotea

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:881560>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ KULTURA, MEDIJI I
MENADŽMENT

DOROTEA TURČAN

**MEDIJSKO IZVJEŠTAVANJE O POLITIČKIM
SKANDALIMA: SLUČAJ DRŽAVNE
ODVJETNICE**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR:

Izv. prof. dr. sc. Marina Đukić

Osijek, 2023.

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Medijsko izvještavanje	2
3. Politika i mediji	5
4. Mediji i skandali	8
5. Politički skandali	10
5.1. <i>Talk</i> skandali	12
6. Medijsko izvještavanje o političkim skandalima – dosadašnja istraživanja	16
7. Metodologija istraživanja	20
8. Slučaj državne odvjetnice	21
8.1. Analiza medijskog izvještavanja o slučaju državne odvjetnice	24
9. Zaključak	31
Literatura	32
Prilozi	36

Sažetak

Knjiga *The Routledge Companion to Media and Scandal*, složena od radova i istraživanja mnoštva autora, dobar je početak za razumijevanje medija, politike, skandala općenito, ali i političkih skandala te medijskog izvještavanja o istima. Lako je, u već postojećim istraživanjima i slučajevima medijskih izvještavanja o političkim skandalima, uočiti da su oni sve više prisutni u medijima radi svoje skandaloznosti. Intenzivna pojava političkih skandala u medijima rezultat je njihove dramatičnosti, ali i interesa javnosti koja to prati. Teško je u današnje vrijeme odvojiti pojam medija od pojma politike, uglavnom su vezani jedno za drugo. Skandali poput afere *Watergate* postavili su temelje za medijsko izvještavanje i istraživačko novinarstvo o političkim skandalima. Politički skandali i izvještavanje o njima obiluju senzacionalizmom i ekskluzivnim vijestima, što je i slučaj u predmetu istraživanja ovog završnog rada. Slučaj i afera glavne državne odvjetnice Zlate Hrvoj Šipek s početka 2023. godine izazvali su veliki interes medija, javnosti, ali i oporbenih stranki koje su se vezano za ovaj slučaj ujedinile, zastupale isto mišljenje i cilj. Kroz istraživanje se pokušalo utvrditi i prikazati kako je slučaj glavne državne odvjetnice prikazan u hrvatskim medijima te kako se o tome izvještavalo.

Ključne riječi: medijsko izvještavanje, politika, skandali, politički skandali, državna odvjetnica

~~Keywords: media reporting, politics, scandals, political scandals, state attorney~~

1. Uvod

Ovaj se završni rad temelji na analizi medijskog izvještavanja o političkim skandalima točnije o slučaju glavne državne odvjetnice Zlate Hrvoj Šipek s početka 2023. godine.

U prvih nekoliko poglavlja rada donose se teorijski okviri koji su potrebni za razumijevanje medijskog izvještavanja o političkim skandalima, kao i za analizu slučaja državne odvjetnice. Važno je prvo uopće definirati politiku i medije kako bi se došlo do medijskog izvještavanja, političkih skandala, njegovih vrsta i podjela te zaključno do medijskog izvještavanja o političkim skandalima što predstavlja izuzetno važnu i kompleksnu komponentu suvremenog novinarstva.

Šesto poglavlje pruža pregled na dosadašnja istraživanja koja su se bavila medijskim izvještavanjem o političkim skandalima, s naglaskom na istraživanja u nordijskim zemljama poput Danske i Norveške. Također pruža se i pregled na neke od najvećih političkih skandala u ljudskoj povijesti poput afere *Watergate*.

Sedmo poglavlje donosi metodologiju koja je korištena za izradu ovog završnog rada. Uvodni dio osmog poglavlja donosi pregled cijelog slučaja glavne državne odvjetnice, kada je započeo, što se točno dogodilo, tko je osim glavne državne odvjetnice uključen u skandal, kakve se sankcije zahtijevaju i dr. Ostatak osmog poglavlja čini glavni dio završnog rada koji se odnosi na analizu medijskog izvještavanja o političkom skandalu i slučaju glavne državne odvjetnice koji se smjestio u veljači 2023. godine. Analiza je provedena na devet hrvatskih medija koji svakodnevno izvještavaju o lokalnim i svjetskim događajima te su analizirani ranije postavljeni parametri koji će dati uvid u samo izvještavanje o slučaju glavne državne odvjetnice Zlate Hrvoj Šipek.

Na kraju rada nalaze se zaključak, popis literature te popis priloga.

2. Medijsko izvještavanje

Sukladno Zakonu o medijima donesenom 2004. godine (NN 59/04, 84/11, 81/13), mediji su definirani kao novine i drugi tiskani materijali, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici redovitog ili povremenog objavljivanja sadržaja uređivačkog karaktera putem prenošenja zapisa, zvuka, glasa ili slike. Kako bi se razjasnio učestali zastoj u razumijevanju javnosti, Zakonom je precizirano što se ne smatra medijima. Konkretno, spomenuto je da knjige, udžbenici, bilteni, katalogi ili drugi nositelji informacija namijenjeni isključivo edukativnom, znanstvenom, kulturnom procesu, oglašavanju, poslovnoj komunikaciji, radu trgovačkih društava, zavoda i ustanova, udruga, političkih stranaka, vjerskih i drugih organizacija, školskih publikacija poput "Narodnih novina" Republike Hrvatske, službenih glasila lokalnih i regionalnih upravnih jedinica te ostala službena obavještenja, plakati, letci, brošure i transparenti, kao i video stranice bez stvarnog prikaza i drugi besplatni sadržaji, nisu obuhvaćeni pod pojmom medija. Drugim riječima, pojam „mediji“ koristi se za označavanje sustava javnog informiranja koji imaju svrhu širenja vijesti i audio-vizualnih materijala radi informiranja, obrazovanja i zabave najširih slojeva stanovništva.

U novije doba dolazimo do pojma masovnih medija koji su dio masovne komunikacije, a važni su za shvaćanje medijskog izvještavanja. Michael Kunczik i Astrid Zipfel (2006) masovnu komunikaciju definiraju kao komunikaciju koja obuhvaća sve oblike komunikacije u kojima se informacije distribuiraju javno putem tehnoloških sredstava kao što su mediji, neizravnom interakcijom (uz prostornu ili vremensku udaljenost) između svih sudionika te komunikacije, također ona se odvija u jednom smjeru, gdje se uloge između osobe koja prenosi poruku i one koja ju prima ne mijenjaju, a namijenjena je disperziranoj publici. „Masovni mediji interpretiraju složenu i višeglasnu stvarnost prema jednoj drugoj – simboličnoj i jednostavnoj slici malobrojnih, ali utjecajnih glasova.“ (Malović, 2005 : 13)

Medijsko izvještavanje proces je prikupljanja, obrade, prezentacije i distribucije informacija o događajima, vijestima, temama ili pitanjima od javnog interesa putem različitih medijskih platformi kao što su novine, televizija, radio, internet i društveni mediji.

Osnovni je cilj medijskog izvještavanja obavještavanje šire javnosti o relevantnim informacijama koje se odnose na politiku, društvo, kulturu, znanost, sport i druga područja. Medijski kanali prisiljeni su suziti obujam informacija koje prenose svojoj ciljanoj publici. Novinari biraju samo određene aspekte stvarnosti za prikaz, težeći da prenesu ono što se prema

profesionalnim standardima smatra najbitnijim, uz svejedno prisutnu dozu interpretacije događaja. Važno je primijetiti da pojedinci interpretiraju događaje na različite načine, stoga će svaki pojedinac koji konzumira medijske sadržaje percipirati, razumjeti i interpretirati izravni prijenos na svoj osobni način.

Vrijedno je primijetiti da su vijesti postale svojevrsno zamjensko sredstvo za kolektivnu svijest čovječanstva. Lance W. Bennett (1988 : 14) smatra kako stvarnost koju nam donose mediji vrlo jasno može odrediti granice onoga što mislimo da smo u svijetu kao ljudi i što mislimo da na ovom svijetu radimo. Kako navodi Kurtić (2007 : 59) vijesti (informacije) nisu obavezne donijeti apsolutnu istinu, tj. priču koja savršeno odgovara stvarnom stanju događaja. Bitno je da zadovolje objektivne kriterije, pokažu različite aspekte i sudionike te da ispunjavaju formalne uvjete nepristranog pristupa. Ako detaljno prikazu uloge i interese te izlože problematiku, postoji rizik da nehotice prenesu pristranost, nedostatak objektivnosti ili netočne interpretacije stvarnosti. U ovom slučaju, čitatelji preuzimaju odgovornost jer u današnjem okruženju komunikacije, kao što je internet, imaju mogućnost istraživanja i vlastitog donošenja zaključaka. Zaključci koji se tada donose, “možda nikad neće postati konačni, možda njihovu valjanost nikada neće potvrditi čvrsti podaci, ali to ih ne čini ništa manje važnima” (Street, 2003, navedeno u Kurtić, 2007 : 45), i dalje zadržavaju važnost u političkim i društvenim procesima te u javnom diskursu. Način izvještavanja slijedi retorički model iz aristotelovske tradicije, gdje je naglasak na uvjerljivosti prezentacije vijesti više nego na dosljednosti sa stvarnošću. Ovo je, međutim, dovelo do smanjenja povjerenja u masovne medije kao pouzdane izvore relevantnih informacija.

Mediji ili instrumenti masovne komunikacije imaju ulogu javnih institucija sa zadaćom pružanja informacija, osvjetljavanja društvenih zbivanja te provođenja nadzora. Oni omogućuju otvorenu debatu o općim koristima putem posredovanja širokog spektra informacija, ideja, stajališta, svjetonazora i političkih opcija. Osim toga, imaju ulogu "čuvara demokracije", oblikujući javno mišljenje i potičući kritički duh u društvu (Čerkez 2009 : 34). Otvoreno iznose različite nepravilnosti i nezakonite postupke vlasti, zakonodavaca i pravosudnih tijela, te otkrivaju razne oblike zloupotrebe političke moći i kršenja temeljnih ljudskih prava i sloboda. „Mediji predstavljaju najutjecajnije posrednike u formiranju općih interesa, vrijednosnih i političkih orijentacija građana, pa je sasvim razložno što je pozornost znanstvene zajednice i javnosti usmjerena masovnim medijima s obzirom da su to fenomeni koji imaju snažan utjecaj na društvo.“ (Čerkez 2009 : 28)

U demokratskom kontekstu, masovni mediji imaju ključnu ulogu u omogućavanju upoznavanja i prezentiranja političkih kandidata. U političkom okruženju, mediji se koriste kao značajan alat za uspostavljanje dinamike moći i autoriteta. Istodobno, mediji svojom sposobnošću širenja informacija i ekonomskim utjecajem imaju značajan utjecaj na političku sferu.

Zoran Tomić (2020 : 72) govori kako u teoriji, a ponekad i u praksi, političko izvještavanje ima za svrhu djelovati kao "čuvar javnosti" nad onim javnim službenicima koji zauzimaju pozicije moći. Drugim riječima, novinari igraju ulogu savjetnika koji nadzire aktivnosti "četvrtog ogranka vlasti", osiguravajući da pažljivo prate ostala tri ogranka. Poziva se na Thomasa Jeffersona koji je naglasio kako je "jedino jamstvo sloboda medija". U Sjedinjenim Američkim Državama, ova uloga jasno predstavlja ključni cilj političkih medija i istovremeno odražava ustavno zaštićenu neovisnost medija. Nadalje Tomić (2020 : 636) zaključuje kako se vladini programi uglavnom fokusiraju na komuniciranje sa svojim biračkim tijelom o svojim aktivnostima, poticanje aktivnog sudjelovanja u vladinim inicijativama te stjecanje podrške građana za svoje politike i planove. Od svega ovoga, neprestano izvještavanje, odnosno kontinuirano dijeljenje informacija, predstavlja ključan zadatak.

Pristup informacijama ima iznimno veliku važnost, posebno za medije i novinare čiji je cilj pomoći u osiguravanju odgovornog upravljanja državom i razotkrivanju korupcije. Na taj način, mediji postaju glasnici građana.

3. Politika i mediji

Politika kao vještina upravljanja državom ili drugom političkom zajednicom koristi metode upravljanja koje se manifestiraju kroz strukturirane društvene aktivnosti i institucije. Politička vlast ima utemeljeno pravo kontrole nad političkim, pravnim i ekonomskim resursima koji omogućuju izvršavanje vlasti, upravljanje, davanje naredbi i kontrolu (Donges, Jarren i Radojković, 2011 : 27 – 45). Na nju se gleda kao na društvenu organizaciju koja uključuje hijerarhijski odnos između nadređenih i podređenih pri čemu nadređeni imaju legalnu ovlast nametnuti svoju volju podređenima. ”U svakoj su državi tri vrste vlasti: zakonodavna vlast, izvršna vlast u stvarima koje spadaju u međunarodno pravo i izvršna vlast u stvarima koje spadaju u pravo građana. S pomoću prve vlasti vladar donosi zakone. S pomoću druge on sklapa mir ili vodi rat, odašilje ili prima poslanstva, uspostavlja sigurnost. Trećom kažnjava zločine ili sudi u sporovima pojedinaca. Ova će se posljednja zvati sudskom, a ona druga izvršnom vlašću države.” (Montesquieu, *O duhu zakona*, 2003 : XI/165)

Kunczik i Zipfel (2006 : 57) navode kako okvir političke vlasti obuhvaća sve donesene i provedene odluke koje, na općenito obvezujući način, reguliraju ponašanje pojedinca, eliminirajući druge mogućnosti. Taj sustav definiran je putem procesa donošenja odluka u kontekstu formiranja političke volje, uključuje sve izjave o vrijednostima i tvrdnje o činjenicama koje strukturiraju izbor političkih odluka i time praktično ograničavaju raspoložive opcije. Takav sustav definiran je putem procesa komunikacije.

Medijski sustavi ne nastaju spontano iz logike komunikacijskih tehnologija, poslovnih planova medijskih korporacija ili maštovitosti kreativnih pojedinaca. „Medijski se sustavi namjerno stvaraju, njihovi karakteri oblikovani su putem konkurentnih političkih interesa koji teže upisati vlastite vrijednosti i ciljeve na mogućnosti omogućene složenom kombinacijom tehnoloških, ekonomskih i društvenih čimbenika.“ (Des Freedman, 2008 : 1)

Nema gotovo ničeg neizbježnog u načinu na koji se medijski sustavi oblikuju u određenoj zemlji ili regiji – bilo da prevladava komercijalni pristup ili kontrola od strane države; bilo da su skloni otvorenosti ili se protive tehnološkim promjenama; bilo da su kritični ili zadovoljni svojom ulogom u društvu. Des Freedman (2008 : 1) zaključuje kako nema unaprijed određenih identiteta u vezi medijskih sustava kojima smo izloženi. Iako oblik koji medijski sustav preuzima u određenom trenutku ne proizlazi direktno iz političkih prioriteta neke države, ne bi bilo pametno zanemariti utjecaj političkih aktera i političkih vrijednosti na karakter šireg medijskog okruženja.

Mediji su donijeli mnogo pozitivnih aspekata u političko komuniciranje: prevladavanje geografskih i vremenskih ograničenja komunikacije, obogatili su način na koji publika percipira informacije te su nadomjestili društvene veze. No važno je istaknuti i negativne posljedice medijske komunikacije, kao što su depersonalizirana javna komunikacija, uvođenje posrednika između publike i komunikatora, prednost davanja poruka iznad suštine te senzacionalizam.

Medijska politika, sistematski trud usmjeren na poticanje određenih vrsta medijske strukture i ponašanja te suzbijanje alternativnih načina organiziranja i ponašanja, duboko je ukorijenjeno u političkoj sferi. „Mediji su postali središnji za različite aspekte politike, posebno kampanje i upravljanje, posebne karakteristike medija utječu na političku dinamiku.“ (Tumber i Waisbord, 2019 : 12)

Autori Otfried Jarren i Patrick Donges (2011 : 53) opisuju kako se medijski sustav razvijao tijekom povijesnog procesa isprepletenog velikim političkim napetostima u društvu. Smatraju kako takvo stanje postoji i danas gdje mediji u demokratskim političkim sustavima prvenstveno predstavljaju određene političke orijentacije. „Oni odražavaju političke napetosti u društvu – kao što je "spektar između lijevih i desnih". Kroz usporednu analizu, promatranjem nacionalnog medijskog i političkog sustava iz šire perspektive, možemo primijetiti njihovu blisku povezanost: politički akteri su putem medijske politike, kao stalnog procesa političkog odnosa prema javnosti, stvorili specifični medijski sustav u kojem djeluju i prilagođavaju se njegovim zahtjevima.“ (Jarren i Donges, 2011 : 53) U nastavku autori zaključuju kako su mediji, gledani kroz povijesni kontekst, sve više usmjereni prema potrebama potrošača na tržištu te da su politički predstavnici izgubili sposobnost izravnog djelovanja na medije. U modernim demokratskim društvima zapadnog tipa, politika i mediji postali su relativno samostalni, autonomni sustavi iako i dalje imaju razinu međusobne neovisnosti.

„Ako ih već ne može kontrolirati, svaka vlast želi na medije utjecati.“ (Malović, 2005 : 68) Malović (2005) ovdje naglašava važnost medija kao faktora utjecaja i informiranja u društvu. Bez obzira na to koliko teško vlast može potpuno kontrolirati medije, uvijek postoji želja da se na neki način utječe na njih. To može biti putem suptilnog oblikovanja poruka ili informacija, namjernog plasiranja određenih priča ili stavova ili čak korištenjem pritisaka na medijske organizacije. Ističe se da mediji igraju ključnu ulogu u oblikovanju javnog mnijenja i percepcije, te da vlasti shvaćaju važnost tog utjecaja čak i ako ne mogu potpuno kontrolirati medije. Nadalje Malović (2005 : 71) piše kako postoji složena i višeslojna veza između vlasti i medija. Putem pravnih normi vlast omogućava medijsku slobodu izražavanja, a što su mediji neovisniji to kritičnije promatraju djelovanje vlasti. Vlada i političke vlasti razvijaju osobne

odnose, ne samo s novinarima i izvjestiteljima, već i s urednicima, menadžerima te posebno s vlasnicima medija. Vlastodršci se trude pridobiti podršku medija dok s druge strane medijima odgovara pozitivan odnos s vlastima jer često rezultira dobivanjem informacija iz prve ruke i prije drugih.

U sferi javnosti, zaduženja su tradicionalno podijeljena. Politički predstavnici generiraju događaje, niz događaja ili kampanja s namjerom da privuku pažnju medija i javnosti. Mediji izvještavaju o tim događajima i komentiraju ih. No, imaju ograničen kapacitet, što ograničava mogućnost svakog pojedinog aktera i svake specifične teme da privuče punu pažnju javnosti. Disproporcija između broja političkih aktera i tema, s jedne strane, te dostupnih medijskih resursa, s druge, rezultira intenzivnom borbom za medijsku pažnju. Ova borba, s druge strane, čini dio opće borbe za kontrolu nad javnom sferom (Kriesi, 2011 : 240).

Mediji i politika međusobno su uvjetovani, no ipak odnos pretežno naginje prema medijima. Politika bi teško opstala bez medija, dok bi mediji, iako oslabljeni, ipak preživjeli bez politike. Posrednička uloga medija između političara i javnosti pruža priliku za manipulaciju masovnim medijima. Iako se vjeruje da svjesna javnost može filtrirati medijski utjecaj i izbjeći manipulaciju, mediji igraju ulogu posrednika u političkim odlukama. Čerkez (2009) smatra da oni oblikuju te odluke kako bi ih predstavili javnosti te nastojali zadržati utjecaj na tvorce političkih smjernica kroz kontinuirano izvještavanje o aktualnostima. U takvom okruženju, mediji postaju tvorci političke stvarnosti, često utemeljujući preferirane smjerove nacionalne politike. Preuzimaju ulogu dnevnih kritičara vlasti, filtriraju informacije i postaju ključni subjekt za usmjeravanje političkog smjera.

4. Mediji i skandali

Rječnici i enciklopedije skandal definiraju kao nepriličan i sramotan događaj. Radi se o situacijama ili ponašanjima koji izazivaju značajno javno negodovanje, kontroverze ili osude zbog svoje neetičke ili šokantne prirode. „Skandali se definiraju kao djela ili događaji koji krše vrijednosti, norme ili moralna očekivanja, često skrivena, a kad se otkriju izazivaju snažne negativne reakcije (poput bijesa, šoka, gađenja, ogorčenja) u javnosti.“ (R. Just i N. Crigler, 2019 : 34)

Skandali uglavnom privlače veliku pažnju medija i cjelokupne javnosti te mogu imati ozbiljne negativne posljedice na pojedince, organizacije ili institucije koje su izravno uključene u njih. „Skandal se može definirati kao trenutak, ili niz trenutaka – budući da jedna potencijalno skandalozna informacija lako može dovesti do niza drugih u ciklusu produbljivanja kontroverze – kada privatne tračeve i glasine o prekršajima postanu dio javnog znanja i medijskog diskursa.“ (McNair, 2019 : 78)

„Skandali su definirani kao intenzivna javna komunikacija o stvarnom ili zamišljenom nedostatku koji je općenito osuđen i izaziva univerzalnu zgroženost ili bijes. Intenzivno i ponovljeno izvještavanje o određenom kršenju norme jedan je ključni uvjet za nastanak skandala. Drugim riječima, ako medijski izvještaji ne spominju kršenje norme, nema skandala.“ (von Sikorski i Knoll, 2019 : 206) Autori naglašavaju bitnu dinamiku koja se javlja u stvaranju skandala te ukazuju na to da nije dovoljna činjenica kršenja norme kako bi se oblikovao skandal, već on mora biti medijski pokriven jer bi inače kršenje norme prolazilo neprimijećeno u očima javnosti te ne bi doseglo status skandala. Ukazuju na to da je uzajamna veza između medija i skandala ključna u formiranju percepcije javnosti prema skandalima.

Autori Howard Tumber i Silvio Waisbord (2019 : 1) govore kako su razne vrste skandala čvrsto povezane s masovnim i društvenim medijima. Iako su mediji, od prošlog stoljeća pa do danas, doživjeli mnoge tehnološke promjene, želja za izvještavanjem o skandalima i dalje je ostala ista. Za novinare i medijske organizacije motivacija za istraživanje skandaloznih priča može varirati – od pozivanja vlade i političkih predstavnika na odgovornost, bilo da je riječ o razotkrivanju korupcije ili razotkrivanju seksualnih afera, do stvaranja priča radi privlačenja publike. Skandali također mogu služiti kao moralne i političke sankcije za prekršitelje.

Nadalje, autor Brian McNair (2019 : 76 – 86) razmatra koji to čimbenici, u demokratskim i autoritarnim državama, oblikuju novu vrijednost skandala. „Skandal je, kako bismo mogli razumno pretpostaviti, star koliko i sama ljudska komunikacija. Oralne kulture su njegovale

skandale jednako kao i rane pisane kulture. Čini se vjerojatnim – iako je teško dokazati, iz očitih razloga – da su ogovaranje i glasine dio ljudske interakcije i društvenih odnosa još od prapovijesnih vremena. No, kako su se medijska tehnologija i sustavi razvijali u globaliziranu javnu sferu vijesti i novinarstva koju danas naseljavamo, tako su se i doseg i utjecaj skandala povećali. Skandal je sada istaknuti dio globalne kulture vijesti, pri čemu neki skandali dominiraju dnevnim redovima vijesti diljem svijeta tijekom značajnih razdoblja.“ (McNair, 2019 : 76)

Smatra se da su skandali priče koje, bez obzira na dužinu svog postojanja, uvijek ispočetka zaslužuju veliku medijsku pažnju. Svima je bitno i zanimljivo kada se problematična realnost pojedinca i/ili organizacija pretvori u skandal, to je ono što se „kupuje“ i što zauzima veliki medijski prostor. Skandali odgovaraju zahtjevima struktura organizacije, standardima i vrijednostima novinarstva. Medijski sadržaji zahtijevaju elemente inovacija te se od njih očekuje da odstupaju od očekivanih obrazaca. Skandali se, na još jedan način, definiraju i kao odstupanja od uobičajenih normi te stoga automatski ispunjavaju kriterije iznenađujućih novinskih priča. Autorice Marion R. Just i Ann N Crigler (2019 : 35) ističu kako ključne osobe uključene u skandal također pripadaju u definiciju samih skandala, a to se također uklapa u novinarsku podložnost negativnim vijestima.

Autori Tumber i Waisbord (2019 : 10) tvrde kako su skandali „izvršni primjeri za promatranje i razumijevanje trenutne dinamike u vijestima i javnoj komunikaciji“. Oni su također obogaćeni raznolikim komunikacijskim procesima. Zatim dolazimo i do pojma „skandalozno“ koji se odnosi na tip vijesti koje otkrivaju nedopušteno ili nemoralno ponašanje, kao i na društvene reakcije na ta otkrića. Pojmovi „skandali“ i „posredovani skandali“ često su korišteni u neodređenom smislu zbog toga što su oblici komunikacije putem medija ključni za razvoj skandala. „Teško je zamisliti da bi skandali mogli postojati kao takvi bez medijskog izvještavanja. Medijska pažnja pruža kisik skandalima.“ (Tumber i Waisbord, 2019 : 10)

5. Politički skandali

Politički skandali odnose se na pojedince unutar vladinih politika i/ili organizacija koji su prekršili određene vrijednosti i norme te sudjelovali, najčešće, u seksualnim aferama, korupciji, zloupotrebi vlasti, povredi povjerenja javnosti i slično. „Prema definiciji, politički skandali uključuju otkrivanje političkih ili moralnih prekršaja koje su političari počinili u svojim javnim ili privatnim životima.“ (Lee, 2019 : 445)

Političkim se skandalima izazivaju kontroverze, negativna pažnja i javno negodovanje, a mogu imati ozbiljne posljedice na političku reputaciju, karijeru ili vladavinu političara i stranaka. Nije tajna da su političari smatrani uobraženima i da javnost prema njima ima većinsko negativni stav. Stoga su politički skandali vrlo praćeni u društvu i imaju veliku medijsku pokrivenost, jer se vrlo rado čeka kada će netko od političara napraviti nešto što ne bi trebao. „Politički skandali mogu se shvatiti kao "probni kamen društvene moralnosti", signalizirajući dugoročne promjene u moralnom poretku društva.“ (Kantola i Vesa, 2013, navedeno u Allern i Pollack, 2019 : 129) Scott Brenton (2019 : 28) piše o tome kako je politički skandal opisan kao ciklus koji ima svoje određene faze – „neobičan događaj narušava razdoblje političke normalnosti, treća strana javno objavljuje događaj potičući zahtjeve za kažnjavanjem ili reformama sustava, nakon čega se normalnost vraća - ali privremeno je“. Možda se radi o najjasnijem prikazu dinamike političkih skandala gdje se nenadanim događajem prekida politička rutina, zatim se uključuju treće strane koje pokreću val zahtjeva za promjenama i nakraju se javlja smirivanje situacije i polagano vraćanje u normalu, ali uz političku nestabilnost.

Kada se izvještava o političkim skandalima, ali i o skandalima općenito, oni su kao priča doneseni kao senzacionalizam – jer se na taj način dodatno komercijaliziraju mediji koji negativnu vijest prenose široj javnosti. No istraživanje političkih skandala i njihovo razotkrivanje, kako tvrdi autor Bingchun Meng (2019 : 70), smatra se najvećim novinarskim postignućem.

Autori Mats Ekström and Bengt Johansson (2019 : 183) smatraju kako su politički skandali dobar primjer kako javnost može naštetiti reputaciji i simboličkoj moći političara jer postoji stalan tijek otkrivanja kršenja normi i javnog bijesa povezanog s djelima političara. Također, smatraju kako se medijska izvještavanja o političkim skandalima ne odnose samo na otkrivanje, već i na dramatizaciju, pričanje priča i privlačenje pažnje. Prema njima, to se savršeno uklapa u kulturu vijesti i medija u kojoj je nužno nuditi senzacionalne, šokantne i nenormalne priče kako bi se privukla i očarala publika.

Politički skandal pojavljuje se samo onda kada je kršenje društvenih normi i etičkih principa transformirano u skandal putem medija. Sigurd Allern i Ester Pollack (2019) kao bitno izdvajaju novinarske kutove, selekciju izvora, naslova i vizualnog sadržaja kako bi se specifične činjenice kršenja standarda stavile na vidjelo i kako bi došlo do stvaranja političkog skandala, koji onda izaziva javnu kritiku i reakcije javnosti. Politički skandali su „konstruirani, prikazani i postavljeni kroz interakcije između novinara, političara i drugih aktera“ (Ekström i Johansson, 2008). Kada dođe do političkog skandala koji je medijski pokriven – politička moć, legitimnost sustava i sve što vladajući rade postaje opipljivo i vidljivo građanima koji nisu dio sustava.

Autorice R. Just i N. Crigler (2019 : 34) navode kako su politički skandali vrlo dinamični jer „se suparnički akteri nastoje boriti za kontrolu narativa te nastoje skrivati ili otkrivati prekršaje“. Referiraju se i na pojam „skandali druge razine“ koje Thompson (2000) definira kao „obmanu, ometanje, lažna poricanja i otvorene laži koje pokreću intenziviranje ciklusa tvrdnji i protutvrdnji koje nadmašuju početni prekršaj i potiču skandal koji eskalira sa svakim zaokretom“ (Thompson, 2000 : 17). Kod „skandala druge razine“ zapravo se radi o dubljim slojevima manipulacije i prikrivanja koji se javljaju kod skandala, odnosno da se sudionici skandala koriste različitim tehnikama kako bi odvratili pažnju od glavne teme koja je uzrokovala skandal te kako bi utišali medijsku ekspanziju i medijska otkrića vezana uz skandal. No, to može imati dvostruku ulogu te se te različite tehnike mogu pretvoriti u sredstva koja dodatno proširuju i stvaraju sve veći skandal.

Kunczik i Zipfel (2006 : 61) govore o političkom izvještavanju gdje ističu naglasak na ključne događaje uz nedostatak dubinskih analiza – česta prisutnost izvještavanja o političkim skandalima javlja se uz sklonost prema ilustraciji vizualnim sadržajima uz prevladavajući pesimizam i isticanje konflikata.

Politički skandali značajno utječu na društvo. Izvještavanje o političkim skandalima može rezultirati uvođenjem novih reformi i zakona, također mogu uzrokovati provođenje istraga u vladi, ali i ostalim institucijama koje su uključene u skandal, kao i o samim pojedincima – mogu biti pokrenute kaznene istrage, a politički skandali gotovo uvijek rezultiraju nečijom ostavkom. Ipak, postoji mnoštvo faktora koji utječu na političke skandale i na izvještavanje o njima. „Faktori izvan medijskog izvještavanja – posebno polarizacija i zastoj političkog procesa – mogu spriječiti stvarne reforme. Iako mediji obavljaju vjerodostojan posao pokrivajući institucionalne odgovornosti u političkim skandalima, politički proces možda neće proizvesti značajne reforme.“ (R. Just i N. Crigler, 2019 : 43)

Osim što utječu na društvo, politički skandali imaju sposobnost utjecati i na političke postupke i političku kulturu općenito. Iako se misli kako se kod većine građana gubi vjera u političke kandidate i institucije nakon skandala, Allern i Pollack (2019 : 134) proučavaju studiju o učincima političkih skandala na građane u Norveškoj gdje je otkriveno kako skandali nužno nemaju utjecaj na osjećaje građana prema političkim stranama uključenima u skandal.

Zaključno se može reći kako je pojam političkih skandala najznačajniji primjer skandala općenito, jer se na primjeru političkih skandala može izrazito dobro popratiti kako oni narušavaju ugled i simboličku moć pojedinaca, ali i organizacija. Zbog svoje široke popraćenosti politički skandali savršeni su izbor za medije jer im omogućavaju da koriste strategije poput senzacionalizma, šokantnog i dramaturgijskog prikaza vijesti koje privlače publiku.

5.1. *Talk* skandali

Kod političkih skandala javlja se jedan sasvim novi pojam koji se odnosi na medijaciju skandala. *Talk* skandali odnose se na medijski govor u političkim skandalima te se oni zapravo ne komuniciraju samo u medijima već uglavnom i nastaju iz medija. Autori Mats Ekström i Bengt Johansson (2019 : 183) govore o konceptu *talk* skandala, njihovoj ulozi i oblicima te kako se oni povezuju sa političkim skandalima. Zaključuju kako je razgovor vrlo važan u politici te kako značajno može utjecati na tijek razvoja političkih skandala. „Razgovor je ključan u posredovanoj politici, bilo da se radi o izvedbama političara u različitim interakcijskim postavkama (kao što su intervjui i debate), u argumentaciji i u izvođenju stilova i javne osobnosti.“ (Ekström i Johansson, 2008 : n.p.) Kada se političke izjave plasiraju u medijima i novinskim raspravama one se često prezentiraju i stavljaju u kontekst putem citata i audio isječaka.

Talk skandal kompleksan je fenomen koji može imati značajan utjecaj na društvo, može dovesti do toga da se ljudi suzdrže od izražavanja svojih misli i osjećaja iz straha da će biti osuđeni ili stigmatizirani, i zbog toga je važno razumjeti, kako i zašto nastaju, kako funkcioniraju, kako bismo mogli procijeniti njihov utjecaj i spriječiti njihovu zloupotrebu.

Najjednostavnije rečeno radi se o obliku skandala gdje govor neke osobe uzrokuje javnu kontroverzu ili sramotu, bilo da se radi o izjavi stava, govora o aktualnim događajima ili o političkim pitanjima. *Talk* skandali mogu imati širok raspon posljedica, od gubitka posla ili društvenog statusa do financijskih gubitaka ili čak kaznenog progona, a nekada prođu bez većih posljedica. Ekström i Johansson su 2008. godine razradili pojam *talk* skandala gdje ga definiraju

kao „skandalizirajući govor i neprihvatljivu izjavu koja stvara naslove, komentare i izaziva javni bijes“ (Ekström i Johansson, 2008, navedeno u Allern i Pollack, 2019 : 132).

Kod *talk* skandala, navode Ekström i Johansson (2019 : 185), ključno je ono što ljudi u određenom položaju smiju reći i kako se trebaju ponašati u javnom razgovoru i diskursu. U političkom komuniciranju, posebno kada dođe do *talk* skandala, presudni su normativi koji reguliraju ono što osobe u određenim položajima mogu i smiju izjaviti. Važno je raspoznati kada dođe do *talk* skandala, a pošto su većinski vezani uz političare, svaka njihova izjava može se protumačiti kao skandal dok bi kod privatne osobe takva ista izjava možda prošla neopaženo.

Talk skandali (Allern i Pollack, 2019 : 132) mogu biti rezultat nepromišljenog govora ili planirane provokacije. Može se raditi o neopreznosti političara tijekom davanja intervjua, izjava ili održavanja bilo kakvih govora kada nisu oprezni u svojim izjavama te može biti dio planirane provokacije, kada se namjerno izaziva skandal kako bi se postigli određeni ciljevi, koja uključuje objavljivanje na Twitteru ili drugim društvenim mrežama.

Talk skandale možemo klasificirati na dvije osnovne vrste govornih skandala (Ekström i Johansson, 2019 : 184) gdje se prva vrsta odnosi na sam govor koji je središte skandala, on nastaje iz govora koji je izveden u medijima, dok se druga vrsta *talk* skandala odnosi na prekršaje tijekom već postojećeg *talk* skandala. Što bi značilo da se tijekom novih intervjua, debata, govora i sl. političari osvrću na izvorni skandal i time čine nove prekršaje koji mogu uključivati laži i prikrivanje istine vezane uz prvobitni *talk* skandal. *Talk* skandal je kao i svaki drugi skandal gdje se radi o djelovanju koje „predstavlja prekršaj normi, pravila i moralnih kodeksa“, ali je nužno vezan uz govor, što ne znači da se „sve kontroverzne izjave političara i male greške i gafovi u javnom diskursu smatraju razgovornim skandalima“, već je potrebno doći do ozbiljne prijetnje reputaciji političara koji se našao u središtu skandala (Ekström i Johansson, 2019 : 184).

Glavni proučavatelji *talk* skandala Mats Ekström i Bengt Johansson (2019 : 185) prepoznaju pet različitih vrsta *talk* skandala gdje se „prve tri vrste *talk* skandala bave različitim oblicima kolapsa između „prednjih“ i „stražnjih“ akcija, a druge dvije vrste razlikuju se od prvih u tome što su događaji već od početka bili izloženi medijskom svjetlu“:

- 1) „Otkrivanje opaženih izjava iz pozadine“ – radi se o srži skandala, gdje je nešto što je rečeno u pozadini („stražnji dio“) govora koji se treba dogoditi procurilo u „prednji dio“ i tada mediji otkrivaju i objavljuju te izjave.

- 2) „Slučajni kolaps između „stražnjih“ i „prednjih“ izjava“ – izjave za koje se ne zna da su dokumentirane (snimljene mobitelom ili drugim uređajem za snimanje), izrečene su pod pretpostavkom da neće biti namijenjene za javnost, ali su snimljene i mogu se prikazati uživo.
- 3) „Proizvedeni/namjerni kolaps između „stražnjih“ i „prednjih“ izjava“ – napor novinara da se pronađe ili proizvede *talk* skandal
- 4) „Prekršaj normi u javnoj sferi“ – događa se kada političari krše norme i kodekse u ponašanju u javnosti, u govorima iznose nešto što je neprihvatljivo i neočekivano.
- 5) „Neuspjele izjave u novinarskim intervjuima“ – novinarska pitanja i mnogobrojni intervjui odličan su način na koji se može proizvesti *talk* skandal jer dolazi do pritiska na političare, stavlja ih se u problematične komunikacijske situacije te svaka izjava u nekom trenutku može postati promašaj.

Primjer *talk* skandala koji navode Ekström i Johansson (2019), a ilustrira dinamiku skandaloznog političkog govora, odnosi se na Veliku Britaniju, njihove europske izbore 2014., opće izbore 2015. te referendum o Brexitu 2016., kao i na Nigela Faragea koji je tada imao velike političke uspjehe. No, imao je nekoliko izjava koje su narušile norme i doprinijele destabilizaciji političke kulture te se svrstavaju u kategoriju *talk* skandala. Primjer jedne takve izjave je u Europskom parlamentu u Strasbourgu tijekom pregovora o Brexitu, kada se koristio jezikom koji nije primjeren niti prihvatljiv u Parlamentu, provocirao je i zaradio opomenu Parlamenta. Kasnije je u medijima imao i rasističke i neprimjerene komentare (Ekström i Johansson, 2019 : 187). Iako njegove izjave nisu naštetile njegovom uspjehu na izborima, „Farageova izjava potencijalno je bila skandalozna kao prekršaj moralnih vrijednosti. To je jasno naznačeno u medijskom izvještavanju, izražavanju kritike i "moralnom radu" novinara u oblikovanju intervjua i vijesti, kao i u strategijama Faragea i njegove stranke za rješavanje potencijalnog skandala (npr. stranka je objavila oglas u novinama kako bi objasnila njegove riječi)“ (Ekström i Johansson, 2019 : 188).

Također, jedan od dobrih primjera *talk* skandala su česte skandalozne izjave bivšeg američkog predsjednika Donalda Trumpa putem društvenih medija poput Twittera. „Upotreba Twittera od strane predsjednika Trumpa kao kandidata i predsjednika je, naravno, najpoznatiji primjer. Mnogi njegovi *tweetovi* izazvali su javni bijes, poput optužbi da su Meksikanci „dileri droge, prodavači droge, silovatelji i ubojice“, nazivanje sjevernokorejskog vođe Kim Jong Una 2mali raketni čovjek“ ili njegova kritika i nadimci za televizijske voditelje Miku Brzezinski (niska inteligencija, luda) i Joea Scarborougha (psiho).“ (Ekström i Johansson, 2019 : 190) Društveni

mediji su otvorene mreže koje su samom svojom prirodom pogodne za stvaranje potencijalnih *talk* skandala jer se izravno šire masama.

Zaključno *talk* skandali su kompleksan pojam političke komunikacije gdje se u govorima analizira svaka izjava kako bi se našao temelj za kršenje normi u javnom diskursu. Norme se oblikuju u kontekstu izjava i političkog djelovanja te ne djeluju uvijek iste. Oni su ključni aspekt političke komunikacije te izazivaju različite reakcije, a najčešće su one negativne. „Koncept razgovornog skandala osmišljen je kako bi se uzelo u obzir ključno mjesto razgovora u izvođenju politike i u raznovrsnim praksama novinarstva i medijskog diskursa. Od tada je relevantnost ovog koncepta očita u čestim pojavama skandala povezanih s prekršajima u govoru u različitim nacionalnim kontekstima, kao i u broju studija u kojima je koncept primijenjen.“ (Ekström i Johansson, 2019 : 191)

6. Medijsko izvještavanje o političkim skandalima – dosadašnja istraživanja

„Novinarska konstrukcija skandala općenito slijedi fiksni dramaturški postupak i ubrzavanje skandala. Prvi čin postavlja medijski okvir priče, povezan s poznatom kulturnom naracijom: negativac ili agresor nasuprot žrtvi. Skandal se širi niz medijsku hijerarhiju, komentatori razrađuju i nagađaju, a novinari tragaju za dodatnim prekršajima. Politički protivnici i suparnici vide priliku za osvetu.“ (Allern i Pollack, 2019 : 131) Medijski skandali vrlo često nisu spontani događaji već su pažljivo planirane konstrukcije, ali politički skandali često nisu samo rezultat novinarstva, nego i političkih igara i manipulacija kojima se koristi medijski prostor kako bi se nešto određeno dokazalo.

Ukoliko se prate mediji, novine i portali, nije teško za uočiti učestalost izvještavanja o političarima i političkim skandalima. Naglašena prisutnost političkih skandala u medijima može se pripisati njihovoj prirodnoj dramatičnosti, fokusiranju na pojedince i sposobnosti da privuku pažnju publike, radi se o faktorima koji su u skladu s novinarskim vrijednostima američkih medija i vode se principima tržišta (R. Just i N. Crigler, 2019 : 34).

Autorice Marion R. Just i Ann N. Crigler (2019) kroz teorijski pristup objašnjavaju medijsko izvještavanje o političkim skandalima na primjeru stranačkog razdoblja. Zaključuju kako u liberalnim demokracijama, novinari i politički suparnici igraju ključnu ulogu u iznošenju skandala pred javnost. „Skandali su vjerojatniji da će izaći na vidjelo u visoko polariziranom, stranačkom razdoblju kada jaki protivnici nastoje rušiti jedni druge. Vijesti su povijesno indeksirane na elitne sukobe koji generiraju naslove koji privlače pažnju i dobro se uklapaju u okvire "mi-njih" koji dominiraju stranačkim medijima.“ (R. Just i N. Crigler, 2019 : 35) Također, skandali postaju izgledniji kada novinari i političari imaju međusobno nepovjerenje ili se ne odnose s poštovanjem. U takvim slučajevima novinari mogu intenzivnije pristupiti istraživačkom novinarstvu kako bi se otkrili mogući skandali među političkim dužnosnicima. Još je važno za razumjeti da su skandali vjerojatniji kada postoji podjela unutar administracije ili stranke, kada pojedinci žele svoga protivnika izložiti medijima kako bi stekli veću moć.

Mnogi autori kao dobar primjer političkog skandala navode aferu *Watergate* koja postaje mjerilo prema kojem se procjenjuju svi drugi politički skandali (Rottinghaus, 2019 : 511). Medijsko izvještavanje o aferi *Watergate* bilo je ključno za razotkrivanje skandala i na kraju je dovelo do ostavke predsjednika Richarda Nixona. „Taj je skandal otkriven 1972. godine, prisiljavajući američkog predsjednika Richarda Nixona na ostavku s predsjedničke funkcije

1974. nakon što je otkriveno da su "prljave igre" korištene u njegovoj predsjedničkoj kampanji, uključujući zloupotrebe moći i ilegalno prisluškivanje.“ (Meraz, 2019 : 56) Dva mlada novinara, Bob Woodward i Carl Bernstein iz *Washington Posta*, bili su pioniri izvještavanja o aferi, a njihova istraga i pisanje pomogli su da se afera dovede u javnost. Njihovo izvještavanje izazvalo je veliko zanimanje javnosti, a *Watergate* je postao nacionalna senzacija. Područje istraživačkog novinarstva pojačalo je vjerodostojnost tiska u iznošenju političke korupcije predsjednika Nixona tijekom afere Watergate, a cjelokupna priča sažeta je u knjizi *All the president's Men* (Bernstein i Woodward, 1974).

Jedno od najvećih istraživanja o političkim skandalima proveli su autori Sigurd Allern i Ester Pollack (2019) gdje se baziraju na nordijskim istraživanjima te učestalosti, vrstama i posljedicama skandala u Danskoj, Finskoj, Norveškoj i Švedskoj. Navode kako se u tim zemljama javlja tipičan sjevernoeuropski demokratski korporativni model, „taj model obuhvaća masovno rasprostranjenu novinsku industriju povezanu s političkim strankama, emitiranje kao javnu uslugu te suživot slobode tiska, novinarske profesionalnosti i tradicije državne intervencije u medijskom sektoru“ (Allern i Pollack, 2019 : 130). Autori zaključuju kako se često u političkoj retorici i medijskom izvještavanju nešto karakterizira kao skandal te da to može dovesti do zamućenja granice između onoga što stvarno je skandalozno i onoga što je senzacionalizam ili preuveličano, zbog tog razloga pojam „skandal“ može gubiti na svome značenju i postaje manje učinkovit u komunikaciji važnih informacija.

Prema dvije nordijske studije (Allern i Pollack, 2019 : 131 – 134) mapirani su i analizirani politički skandali tijekom nekoliko desetljeća u Danskoj, Finskoj, Norveškoj i Švedskoj, a temelje se na jedinstvenoj definiciji: „Slučaj se morao karakterizirati kao skandalozan i dobiti široku medijsku pokrivenost u najmanje dvije vodeće nacionalne medijske organizacije tijekom pet ili više dana.“ Skandale razvrstavaju u šest kategorija:

- 1) Prijestupi u ekonomskim poslovima (korupcija, pranje novca, pronevjera, prijevara i sl.)
- 2) Neprihvatljivo osobno ponašanje (diskriminacija, zlostavljanje u bilo kojem smislu)
- 3) Već ranije spomenuti *talk* skandali
- 4) Zloupotreba političke moći (korupcija, nepotizam, podmićivanje)
- 5) Kršenje drugih zakona i propisa
- 6) Sve što ne pripada u neku od prvih pet kategorija.

Svaka od navedenih šest kategorija može imati ozbiljne posljedice. „Posljedice političkih skandala mogu biti dramatične i negativne, ne samo za pogođene političare, već i za njihove obitelji.“ (Hammarlin, 2015, navedeno u Allern i Pollack, 2019 : 133)

U svojoj teorijskoj raspravi zaključuju kako su politički skandali sve češći u nordijskim zemljama te se medijski prenose i prikazuju kao „*New Nordic Noir*“. Njihovo istraživanje može se primijeniti i za ostale zemlje jer uključuje negativne posljedice političkih skandala i može stvoriti cinizam i nepovjerenje u javnosti te izvještavanje o političkim skandalima može imati negativne društvene posljedice. „Medijska dramaturgija prijeti stabilnosti cijele organizacije. Na dugi rok, nedostatak razlikovanja između važnih i nevažnih stvari može narušiti nadzor nad onima koji drže vlast i tako umanjiti demokratski značaj izvještavanja o skandalima.“ (Allern i Pollack, 2019 : 135)

Još jedno zanimljivo istraživanje proveli su Riccardo Puglisi i James M. Snyder, Jr. (2011) gdje su, koristeći automatske pretrage temeljene na ključnim riječima, proučavali kako su američke novine izvještavale o političkim skandalima kroz prošlo desetljeće. Glavno otkriće, koje su postigli analizirajući 32 politička skandala i otprilike 200 novina, je da „postoji jaka korelacija između stranačke orijentacije novina i stranačke pristranosti u njihovom pokrivanju političkih skandala. Specifično, demokratski orijentirane novine – odnosno one sa većom sklonošću da podrže demokratske kandidate na izborima – daju značajno više pokrića skandalima koji uključuju republikanske političare nego skandalima koji uključuju demokratske političare, dok se republikanski orijentirane novine ponašaju suprotno. Ova pristranost u pokrivanju skandala nije ograničena na uredništvo, već se također ogleda u vijestima“ (Puglisi i Snyder, 2011 : 947).

Istraživanje koje su provele R. Just i N. Crigler (2019) odnosi se na medijsko izvještavanje o četiri suvremena politička skandala (postupanje prema zatvorenicima u Abu Ghraibu za vrijeme rata u Iraku; napad na osoblje konzulata u Bengaziju, Tunis; curenje sigurnosnih informacija od strane Edwarda Snowdena; i seksualni napadi u vojsci). Svojim su istraživanjem potvrdile čimbenike poput: „prevalencije negativnog tona izvještavanja o skandalima, razmjera personalizacije, senzacionalizma i rasprave o posljedicama skandala“ (R. Just i N. Crigler, 2019 : 37). Svojim su istraživanjem došle do saznanja da se kod svih skandala javlja negativan ton izvještavanja, „to nije iznenađenje s obzirom na to da definicija skandala podrazumijeva kršenje društvenih normi ili vrijednosti“ te da mediji negativno izvještavaju o osobi ili instituciji upletenoj u skandal. Također je bitno da se uz negativnost javlja i medijsko senzacionalističko izvještavanje. Ono na što su se autorice osvrnule je da „kada su novinari izvještavali o ovim skandalima, tendencija je bila opisivati kako su prekršene i osobne i institucijske norme,

umjesto da se promatra suprotnost između osobnog i institucijskog“ (R. Just i N. Crigler, 2019 : 39) što predstavlja značajnu dinamiku u izvještavanju o političkim skandalima. U slučaju nekih skandala teško je razlikovati osobno ponašanje pojedinca i institucionalne probleme, ali bitno je da se prilikom izvještavanja pokuša otkriti radi li se o osobnom prekršaju ili je cijela institucija odgovorna za nastanak skandala.

Uglavnom se radi o osobnim prekršajima političara, ali ponekad se radi o većim problemima koji dolaze direktno iz institucije. Radi se o kompleksnoj mreži odnosa te je u izvještavanju najčešće prisutna personalizacija političkih skandala, „iako se personalizacija koristi kako bi se ispričala priča o političkim skandalima, drugi dokazi ukazuju da ona ne preusmjerava pažnju isključivo s institucija“ (R. Just i N. Crigler, 2019 : 40).

7. Metodologija istraživanja

Kako bi se proučili načini na koje hrvatski mediji predstavljaju medijsko izvještavanje o političkim skandalima, prvenstveno slučaj glavne državne odvjetnice Zlate Hrvoj Šipek početkom ove godine, u ovom će se radu provesti analiza medijskog sadržaja u trima tiskanim medijima Večernji list, Jutarnji list i 24sata, kao i analiza na šest online portala, online verzijama središnjih televizijskih dnevnika HRT, Nova TV i RTL te na portalima Net.hr, tportal.hr i Index.hr. Glavni cilj je odrediti kako je slučaj državne odvjetnice Zlate Hrvoj Šipek prikazan u analiziranim medijima. Dalje je cilj prikupiti podatke iz analiziranih medijskih članaka te pregledati sadržajne analize kako bi se zaključile glavne teme, ton izvještavanja, odgovorilo na pitanja kakvo je potencijalno mišljenje ostalih političara o skandalu, tko je sve uključen te u kojoj su mjeri naklonjeni proponenti, odnosno oponenti, glavne državne odvjetnice, koji je broj i istaknutost izvora informacija u medijskim izvještajima o slučaju državne odvjetnice.

Za potrebe ovog rada analizirani su članci vezani uz slučaj glavne državne odvjetnice Zlate Hrvoj Šipek, koju se optužuje za laganje i povezanost sa SMS aferom koja je izazvala značajan interes hrvatskih medija. Analizirani su članci koji su objavljeni, u tri tiskana medija Jutarnji list, Večernji list i 24sata, kao i članci s online verzija središnjih televizijskih dnevnika HRT, Nova TV i RTL te medijski izvještaji s online portala Net.hr, Index.hr i tportal.hr, početkom 2023. godine, točnije početkom veljače. To razdoblje uključuje događaje od nepojavljivanja glavne državne odvjetnice na sjednici Antikorupcijskog vijeća, do laganja u Saboru, povezanosti s optuženicama Josipom Rimac i Gabrijelom Žalac te do puštanja SMS poruka, između glavne državne odvjetnice Zlate Hrvoj Šipek i Josipe Rimac, u medije i na kraju do inicijative oporbe za smjenu glavne državne odvjetnice. Za analizu su prvotno korištene najčitanije hrvatske dnevne novine, zatim online inačice najgledanijih televizijskih kuća te najčitaniji online portali prema „Gemiusu“ (GemiusAudience, veljača 2023 : <https://rating.gemius.com/hr/tree/8>). Prikupljanje medijskih izvještaja s online portala provedeno je uz korištenje ključnih riječi poput „glavna državna odvjetnica“, „Zlata Hrvoj Šipek“, „Josipa Rimac“ i dr. U rezultatima pretraživanja, uz one koji su relevantni za ovaj slučaj, bilo je prikazano i nekoliko članaka koji se nisu direktno odnosili na sami slučaj, ali su spominjali državnu odvjetnicu ili Josipu Rimac u ostalim slučajevima te se oni nisu koristili. Kroz otprilike dva tjedna od početka do sredine veljače, kada se prestalo izvještavati o temi, za potrebe ovog rada prikupljeno je ukupno 104 članaka: 18 u tiskanim medijima, 36 na online portalima središnjih televizijskih dnevnika i skoro polovica ukupnog broja članaka, odnosno njih 50, je s najčitanijih online portala.

8. Slučaj državne odvjetnice

U hrvatskim tiskanim medijima i online portalima u veljači 2023. godine, u rubrikama unutarnje politike, aktualnosti i novosti, najzastupljenija tema bila je šefica Državnog odvjetništva Republike Hrvatske (DORH-a), glavna državna odvjetnica Zlata Hrvoj Šipek. Slučaj je započeo nakon što se, kako navodi u mail-u, iz opravdanih razloga nije pojavila u Saboru na sjednici Antikorupcijskog vijeća, gdje je trebala braniti izvješće o radu DORH-a za 2021. godinu. Već tada ju je oporbeni saborski zastupnik Nikola Grmoja (Most), putem društvene mreže Facebook, prozvao za laganje pred Saborom 2021. godine i sakrivanje dokumenata o slučaju bivše ministrice Žalac od OLAF-a (*The European Anti-Fraud Office*).

Ipak, zbog inicijative oporbe, morala se pojaviti na sjednici saborskog Odbora za pravosuđe na raspravi o izvješću, gdje je morala obraniti izvješće o radu DORH-a, i na plenarnoj sjednici Sabora, a također morala je odgovoriti na napade oporbe u vezi laganja, afere AP, slučaja Gabrijele Žalac, Josipe Rimac, afere vjetroelektrane i ostalih aktualnih afera za koje se DORH optužuje da ih „drži u ladici“ (Godeč, Ž., „Hrvoj Šipek u Saboru: „Ova sjednica Odbora oblik je pritiska na DORH, očito počinje izborna kampanja““, *Jutarnji list*, Zagreb, 08.02.2023. : 5). Na višesatnim sjednicama Sabora glavna državna odvjetnica tvrdi kako nikada nije ni o čemu lagala, da nikoga ne štiti i da DORH, s nultom tolerancijom na korupciju i uz dokaze koje prikupi, radi svoj posao kako treba (HINA, „Državna odvjetnica o HDZ-ovim aferama: „Nisam lagala i držala spise u ladici. Nikog ne štitim““, *Dnevnik.hr*, 07.02.2023. : <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/glavna-drzavna-odvjetnica-zlata-hrvoj-sipek-nisam-lagala-ista-stopirala-niti-bilo-koga-stitim---765089.html>). Oporbeni zastupnici su, napadački nastrojeni prema glavnoj državnoj odvjetnici i DORH-u, postavljali pitanja i tražili od nje da počne nešto konkretno poduzimati oko afera i korupcije u državi.

Samo dan nakon što je na sjednici Sabora na pitanje zastupnika Mosta Nikole Grmoje o tome je li komunicirala s Josipom Rimac oko Vjetroparka jasno odgovorila sa ne, RTL ekskluzivno objavljuje SMS poruke između glavne državne odvjetnice Zlate Hrvoj Šipek i Josipe Rimac dajući oporbi samo još jedan razlog za napad na državnu odvjetnicu (Ivanda Rožić, I., „RTL Danas u posjedu SMS poruka između Hrvoj Šipek i Rimac. Glavna državna odvjetnica lagala?“, *Danas.hr*, 10.02.2023. : <https://danas.hr/rtl-danas/rtl-danas-u-posjedu-sms-poruka-između-hrvoj-sipek-i-rimac-glavna-drzavna-odvjetnica-lagala>). Evidentno je da dan prije u Saboru lagala te da dolazi do još jednog političkog skandala, talk skandala i afere koja je dio starije veće afere i koja se naspram ostalih dosta brzo i ugasila te za sada ništa nije postignuto inicijativama oporbe.

Nakon objavljenih poruka vrlo brzo su reagirali članovi oporbe, u vodećoj ulozi Most, SDP i Možemo!, tražeći ostavku i razrješenje glavne državne odvjetnice zbog prikrivanja informacija i laganja u Saboru (Čičak Božić, A., „RTL Danas razotkrio da je glavna državna odvjetnica lagala, oporba poručuje: „Mora otići““, *Danas.hr*, 11.02.2023. : <https://danas.hr/rtl-danas/rtl-danas-razotkrio-da-je-glavna-drzavna-odvjetnica-lagala-oporba-porucuje-mora-otici>).

U intervjuu za RTL se zatim, nakon više od dvije godine, oglasila i Josipa Rimac koja je optužena za davanje mita i zlouporabu položaja za izgradnju vjetroelektrane tvrdeći kako je komunicirala sa Zlatom Hrvoj Šipek oko vjetroelektrana. Potvrđujući taj događaj ne ulazi u detalje dok se ne vidi hoće li se komunikacija s glavnom državnom odvjetnicom naći u sastavu optužnice i sudskog postupka koji se protiv nje vodi (Ivanda Rožić, I., „Prvi intervju Josipe Rimac nakon 2,5 godine: „Prijetili su meni i obitelji, a prepiska sa Žalac je samo jedan...““, *Danas.hr*, 15.02.2023. : <https://danas.hr/rtl-danas/prvi-intervju-josipe-rimac-nakon-2-5-godine-prijetili-su-meni-i-obitelji-a-prepiska-sa-zalac-je-samo-jedan-set-poruka>).

Nakon intervjuja Josipe Rimac oglasila se i glavna državna odvjetnica u ekskluzivnom intervjuu za Dnevnik Nove TV te DORH koji su te optužbe negirali. Zlata Hrvoj Šipek je tada u intervjuu istaknula kako je njena izjava u Saboru oko komunikacije s Josipom Rimac krivo interpretirana, da se osjeća kao optuženik te da nije lagala niti prešutjela istinu (Krajinović, J., „Glavna državna odvjetnica ekskluzivno za Dnevnik Nove TV: „Nisam prešutjela istinu! Ne pada mi na pamet dati ostavku““, *Dnevnik.hr*, 11.02.2023. : <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/glavna-drzavna-odvjetnica-u-dnevniku-nove-tv-nisam-presutjela-istinu---765809.html>).

Nakon eksplozije optužbi i informacija, održane su brojne izjave za medije gdje oporba inzistira na ostavci glavne državne odvjetnice, a državna odvjetnica jasno tvrdi da ne planira dati ostavku jer ništa loše nije učinila. Uz većinski negativne stavove prema državnoj odvjetnici, nakon cijelog skandala, ukratko se oglasio i Premijer Andrej Plenković koji ništa nije htio komentirati te je imao vrlo diplomatske odgovore, no stao je u obranu državne odvjetnice, odbio podržati oporbu i najavio izmjenu Kaznenog zakona kako se više ne bi događalo „curenje informacija“ u medije jer to stvara političke probleme (M.T., „Plenković najavio izmjenu zakona: „Više se neće moći dogoditi da stvari cure iz spisa““, *Dnevnik.hr*, 13.02.2023. : <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/izjave-nakon-sjednice-vrha-hdz-a---766095.html>).

Oko cijelog slučaja oglasila se i nekolicina stručnjaka, političkih analitičara koji su većinski na strani oporbe i smatraju da se državna odvjetnica mora razriješiti dužnosti jer nema kvalifikacije da bude na mjestu glavne državne odvjetnice. Smatraju da nema više povjerenja u nju te da je

kao osoba koja se prvotno bavila građanskim pravom intelektualno i moralno nesposobna voditi ustanovu poput DORH-a (Index Vijesti, „Puhovski: „Hrvoj Šipek je intelektualno i moralno nesposobna obavljati svoj posao“, Index.hr, 13.02.2023. : <https://www.index.hr/vijesti/clanak/puhovski-nezamislivo-je-da-osoba-kao-hrvoj-sipek-moze-imati-pravosudnu-funkciju/2437858.aspx>).

Jasno je da se radi o političkom skandalu jer je glavna državna odvjetnica lagala Saboru, što je dokazano objavljenim spisima i porukama u medijima, te je na taj način izgubila povjerenje saborskih zastupnika i javnosti koje je i ranije bilo poljuljano. Također došlo je do svađa i rasprava između vladajućih, oporbe, državne odvjetnice, a ni svemu tome, tvrde neki stručnjaci, nije pomogla ni činjenica da se Josipa Rimac baš sada odlučila oglasiti što je dodatno rasplamsalo cijelu situaciju. Cijeli je slučaj privukao veliku pažnju medija i javnosti pogotovo jer se radi o povezanosti s puno većim aferama poput SMS afere, afere vjetroelektrane i afere softver koje se nisu razriješile već nekoliko godina.

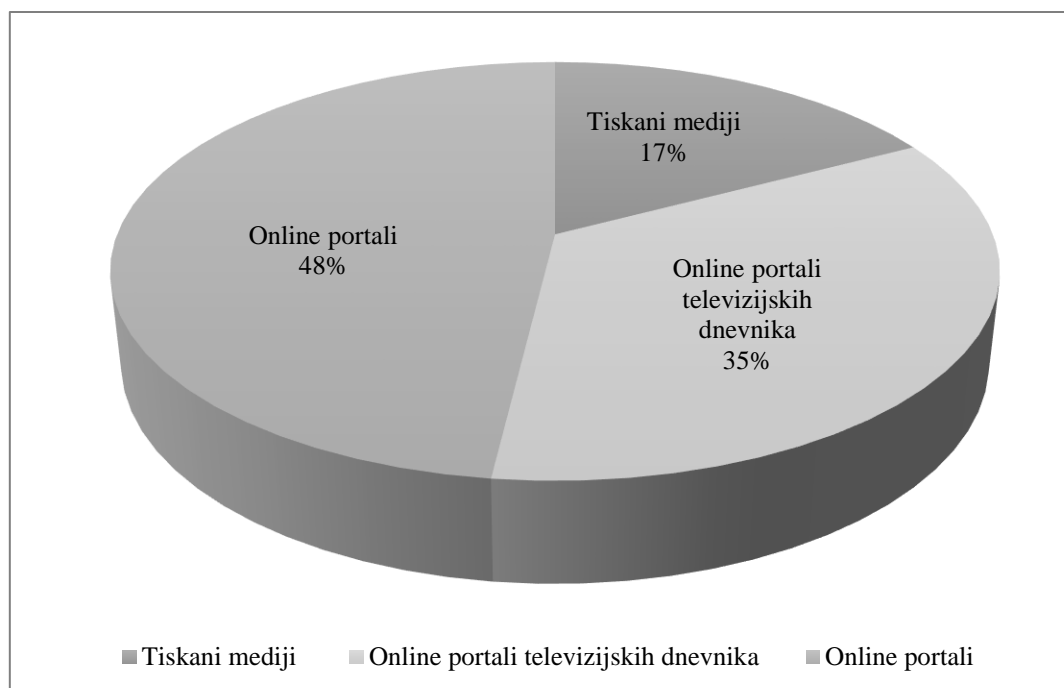
Također slučaj državne odvjetnice može se svrstati u *talk* skandale jer se radi o izjavama na politička pitanja koja su izazvala kontroverze i bijes kod mnogih, a optužena je za laganje već 2021. godine, a samu tu laž je, kako tvrde medijski izvori, ponovila i u Saboru ove godine. Također odgovori na pitanja koje je dala u Saboru vezano uz cijelu SMS aferu također su smatrani lažima, što je potvrđeno RTL-ovim dokazima. Prema Ekströmu i Johanssonu (2019), kako je ranije razjašnjeno, radi se o jednoj od dvije osnovne vrste *talk* skandala gdje se novi prekršaji osvrću na izvorni skandal, u slučaju glavne državne odvjetnice radi se o laganju u Saboru 2021. godine, na što se osvrnula na sjednici Odbora za pravosuđe kada je branila izvješće o radu DORH-a i kada je izrazito naglasila da ništa sporno nije napravila.

Ništa konkretno nije do kraja dokazano u ovom slučaju te je on, nakon otprilike dva tjedna, utihnuo. Mnogi su očekivali da bi moglo doći do nekakve veće istrage koja bi detaljno istražila slučaj, no realno stanje je da je to složen i dugotrajan proces, a nema većih i boljih dokaza od SMS poruka koje je objavio RTL te iz tog razloga nema ni osnova za pokretanje istrage. Radi se o političkom skandalu koji će se vrlo vjerojatno nakon nekog vremena ponovno spomenuti kada mogući dokazi postanu dostupni. Velika je mogućnost da će državnoj odvjetnici ovo biti kraj mandata na mjestu šefice Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i da će se neke regulative, ali i sam rad DORH-a morati promijeniti kako bi se istrage provodile sukladno zakonima i kako bi se problemi korupcije i zlouporabe vlasti u državi počeli rješavati.

8.1. Analiza medijskog izvještavanja o slučaju državne odvjetnice

U svrhu ovog završnog rada provedena je analiza medijskog sadržaja na trima tiskanim medijima Jutarnji list, Večernji list i 24sata, zatim na online verzijama središnjih televizijskih dnevnika HRT – vijesti.hrt.hr, Nova TV – dnevnik.hr i RTL – danas.hr te na tri online portala Net.hr, tportal.hr i Index.hr. Prikupljanje članaka započelo je 10. veljače 2023. godine, dan nakon što je glavna državna odvjetnica Zlata Hrvoj Šipek optužena za laganje u Saboru 9. veljače 2023. godine, i trajalo je otprilike dva tjedna, točnije do 22. veljače 2023. kada je izvještavanje o temi prestalo. Za potrebe rada prikupljeno je ukupno 104 članka od kojih je 18 objavljeno u tiskanim medijima (8 iz Večernjeg lista, 5 iz Jutarnjeg lista i 5 iz 24sata), 36 na online portalima središnjih televizijskih dnevnika (16 s HRT-a, 10 s Nove TV te 10 s RTL-a) i skoro polovica od ukupnog broja članaka, odnosno njih 50, je s najčitanijih online portala (17 s portala Net.hr, 18 s tportal.hr i 15 s Index.hr). Najveći udio članak objavljen je na online portalima čineći čak 48% ukupnog broja članaka, 35% je s online portala središnjih televizijskih dnevnika i 17% članaka našlo se u tiskanim medijima.

Grafikon 1 Grafički prikaz ukupnog broja članaka objavljenih po medijima

Izvor: izrada autora

Pretežno se radi o dugim člancima, gdje se od ukupno 104 članka samo 12 odnosno 11,54% može kategorizirati kao kratka vijest, 44 članka ili 42,31% imaju dužu formu od kratke vijesti, a ostatak članaka, točnije njih 48 ili 46,15% ima dosta dugačku formu. Zanimljivo je da se od 18 članaka objavljenih u tiskanim medijima, što čini 17,31% od ukupnog broja članaka, niti

jedan nije našao na naslovnici dnevnih novina, a ipak se radi o političkom skandalu koji je vezan u jedne od najvećih političkih skandala u hrvatskoj povijesti (SMS afera, afera softver i afera vjetroelektrane).

Kada je u pitanju rubrika u kojoj su članci i vijesti o slučaju glavne državne odvjetnice objavljeni, 95 od 104 članka objavljeno je u rubrici aktualnosti i novosti čineći postotak od 91,35%. 7 članaka ili 6,73% je iz rubrike posebnih priloga, u to se ubrajaju ekskluzivne vijesti poput intervjua Josipe Rimac i Zlate Hrvoj Šipek, kao i emisije poput „Oporbenog zarez“a. A postotak od 1,92% čine dva članka koja su se našla u „Obzoru“ – političkom magazinu, posebnom prilogu Večernjeg lista.

Glavne teme članaka se mijenjaju kako slučaj napreduje. Krenulo je izvještavanjem o laganju glavne državne odvjetnice u Saboru, na što se članci većinski i pozivaju i povezuju sa optuženicama Gabrijelom Žalac i Josipom Rimac kao i izvješćem o radu DORH-a koje je predstavljeno u Saboru. Nakon što je RTL ekskluzivno objavio poruke između Zlate Hrvoj Šipek i Josipe Rimac svi mediji su izvijestili o tome, a uzajamno s time se krenula javljati oporba s izjavama za medije gdje traže ostavku glavne državne odvjetnice i ti članci su najzastupljeniji. Ostali članci su vezani za intervju Josipe Rimac i intervju odgovora Zlate Hrvoj Šipek.

Tablica 1 Teme članaka u medijskom izvještavanju o slučaju državne odvjetnice

Teme	Broj članaka
Inicijativa za smjenu glavne državne odvjetnice	27
Poruke između Hrvoj Šipek i Rimac	18
Državna odvjetnica	15
Laganje u Saboru	12
Povezanost s optuženicama Žalac i Rimac	11
Intervju Josipe Rimac za RTL	8
Izvješće glavne državne odvjetnice o radu DORH-a	8
Intervju Hrvoj Šipek za Dnevnik Nove TV	4
Ostalo	1

Izvor: izrada autora

Na prvom mjestu najzastupljenijih tema nalazi se inicijativa oporbe za smjenu glavne državne odvjetnice. Čak 27 članaka, što čini 25,96% od ukupnog broja članaka, a s obzirom na to da se radi o tome da se državnu odvjetnicu želi maknuti s vodećeg mjesta DORH-a radi se o velikom broju članaka. Mediji su ovdje izvještavali o ujedinjenosti oporbe koja želi da se smjeni Zlata Hrvoj Šipek. Klub Mosta, SDP i Možemo! jednoglasno su predložili inicijativu za smjenu glavne državne odvjetnice, a isto su podržali i mnogi politički analitičari i ostali oporbeni zastupnici. Najveći broj takvih članaka objavili su online portal televizijskog dnevnika HRT-a i online portal net.hr gdje su oboje objavili po 6 članaka, a pratio ih je tportal.hr s 5 članaka na tu temu. Ostali mediji imali su po 2 ili 3 članka na tu temu, dok nijedan članak nije pronađen u tiskanom izdanju 24sata. Primjeri analiziranih članaka o slučaju državne odvjetnice imaju naslove poput: „SDP i Možemo! traže potporu za smjenu Hrvoj Šipek“, „Oporba složna, Vlada mora razriješiti Zlatu Hrvoj Šipek“, „Klub Mosta u proceduru uputio zaključak za razrješenje Hrvoj Šipek“, „Hajduković pokreće inicijativu za opoziv Hrvoj Šipek: „Lagala je Saboru i javnosti““ te „Oporba ujedinjena kao rijetko kada: „Hrvoj Šipek mora odstupiti, potpuno se pogubila““. Od 27 članaka u njih 25, što je 92,59%, izvori informacija su protiv glavne državne odvjetnice i traže njenu smjenu dok je u jednom članku izvor informacija, radi se o ministru graditeljstva Branku Bačiću, naklonjen obrani državne odvjetnice i smatra da je neprimjeren način na koji oporba vrši pritisak na državnu odvjetnicu. U jednom su članku izvori informacija u jednakoj mjeri za i protiv prijedloga za smjenu državne odvjetnice.

Na drugom mjestu najzastupljenija tema su poruke između glavne državne odvjetnice Zlate Hrvoj Šipek i bivše gradonačelnice grada Knina Josipe Rimac koja je optužena za korupciju i zlouporabu položaja u izgradnji vjetroelektrane. Takvih članaka je 18 što čini 17,31%, a radi se o dužim člancima čija je baza bio RTL-ov ekskluzivni prilog o SMS porukama između Hrvoj Šipek i Rimac (Ivanda Rožić, I., „RTL Danas u posjedu SMS poruka između Hrvoj Šipek i Rimac. Glavna državna odvjetnica lagala?“, *Danas.hr*, 10.02.2023. : <https://danas.hr/rtl-danas/rtl-danas-u-posjedu-sms-poruka-između-hrvoj-sipek-i-rimac-glavna-drzavna-odvjetnica-lagala>). RTL Danas je u prilogu ekskluzivno objavio poruke koje je imao u posjedu, apelirajući na to da je glavna državna odvjetnica lagala u Saboru na pitanje oporbenog zastupnika Nikole Grmoje je li komunicirala s optuženom Josipom Rimac, što je državna odvjetnica negirala. Poruke su pokazale suprotno te je zapravo medijsko objavljivanje tih poruka započelo cijeli slučaj državne odvjetnice. Kako izvještavaju s RTL-a glavna državna odvjetnica i Josipa Rimac sastale su se više puta od prosinca 2018. Održale su sastanak o povećanju koeficijenta za državne odvjetnike u ministarstvu u prosincu 2018. godine, kada je

Zlata Hrvoj Šipek bila zamjenica glavnog državnog odvjetnika, a Josipa Rimac državna tajnica. Zatim se godinu dana kasnije sastaju u DORH-u na temu crkvenog zemljišta u Kninu, ali i na temu Vjetroparka. Nakon toga Josipa Rimac biva uhićena u svibnju 2020. godine, a deset dana prije njezina uhićenja Zlata Hrvoj Šipek postaje šefica DORH-a. Poruke između njih dvije su zapravo glavna tema cijelog slučaja državne odvjetnice koja je pokrenula ostale teme poput inicijative za njezinu smjenu. Za četiri članka iz ove rubrike, od kojih je jedan objavio RTL (danas.hr), jedan net.hr, a dva Index.hr, naklonost izvora informacija je neutralna. Radi se o potpredsjedniku Vlade i ministru mora, prometa i infrastrukture Olegu Butkoviću i saborskom zastupniku Nini Raspudiću, koji su cijeli slučaj prokomentirali neutralno i nisu niti za niti protiv smjene državne odvjetnice. Ostalih 14 članaka su u jednakoj mjeri naklonjeni obrani državne odvjetnice i njezinoj smjeni, odnosno protiv državne odvjetnice koju žele maknuti s vodećeg mjesta DORH-a. U 7 članaka, kojima su izvori naklonjeni obrani državne odvjetnice i nisu za njezinu smjenu, imamo 5 članaka koji se baziraju na priopćenju iz DORH-a u kojemu se navodi kako glavna državna odvjetnica ne planira dati ostavku te kako ona i Josipa Rimac nisu komunicirale o aferi Vjetroparka i da su objavljene poruke iz vremena prije nego je Josipa Rimac uopće optužena, ukratko sugerirajući kako su te poruke beskorisne za ono što se želi postići, a to je smjena državne odvjetnice. Primjer jednog takvog članka objavio je HRT (vijesti.hrt.hr) pod naslovom „Priopćenje DORH-a: „Glavna državna odvjetnica ne namjerava dati ostavku““, kao i Index.hr „DORH: „Rimac i naša šefica nisu razgovarale o vjetroelektranama““. Druga dva članka su izjave Zlate Hrvoj Šipek u kojima brani sebe i navodi sve ono što je DORH izjavio u svom priopćenju. U drugih 7 članaka izvori su protiv državne odvjetnice i traže njezinu ostavku. Tu su izvori informacija RTL-ov prilog s objavljenim porukama kao i opozicijski zastupnici koji žele da Zlata Hrvoj Šipek ode s mjesta šefice DORH-a. Analizirani članci s ovom temom koji su za smjenu državne odvjetnice sadržavali su naslove poput: „Je li šefica DORH-a lagala u Saboru?“, „Opposition doubles down on calls to remove Chief State Attorney“ i „Poznati odvjetnik o dopisivanju Zlate Hrvoj Šipek i Josipe Rimac: „Točka bez povratka““.

Sljedeće dvije najzastupljenije teme su državna odvjetnica i laganje u Saboru. Tema državna odvjetnica se tiče svih onih članaka koji su vezani uz nju, a ne tiču se direktno laganja, SMS afere i inicijative za opoziv. Takvih je 15 članaka od ukupnih 104 čineći postotak od 14,42% i većinski su negativni prema državnoj odvjetnici te su izvori informacija protiv državne odvjetnice i DORH-a i žele da ona da ostavku. Čak 60% objavljenih članaka zastupa misao da bi Zlata Hrvoj Šipek trebala odstupiti, a ponovno su glavni oporbenjaci, Most, SDP,

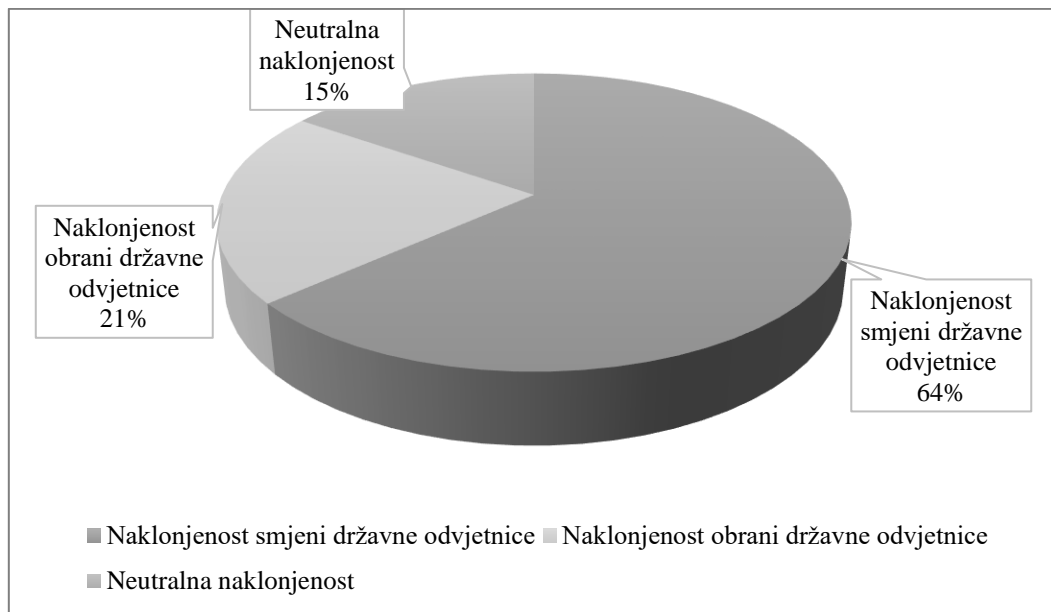
Socijaldemokrati, kao i odvjetnik Anto Nobile koji smatra da je izgubila povjerenje i da joj više nije mjesto na čelu DORH-a. Osim državne odvjetnice koja brani samu sebe i smatra da ne treba odstupiti, DORH-a koji joj čuva leđa i premijera Andreja Plenkovića koji se ne želi složiti s oporbom i želi mijenjati Kazneni zakon, nema konkretnih izvora koji zastupaju tu misao. Članci koji su objavljeni na temu državne odvjetnice imaju naslove poput „Politička inverzija u interpretaciji šefice svih tužitelja“, „Imam snage i hrabrosti kad imam čvrste dokaze“, „Tko sve i kako pritišće DORH?“, „Nobile: Više nema povjerenja u Hrvoj Šipek, mislim da bi trebala odstupiti“ i „Plenković: „Mijenjamo zakon, curenje informacija iz spisa bit će kazneno djelo““. Što se tiče teme laganje u saboru objavljeno je 12 članaka, što je 11,54% od ukupnog broja članaka, a više od polovice, točnije 8 članaka je naslovom i izvorima negativno usmjereno prema državnoj odvjetnici i žele njenu smjenu o čemu su mediji pozitivno izvijestili. 75% ili 9 članaka je naklonjeno inicijativi za smjenu državne odvjetnice, protiv nje su i žele njezinu ostavku dok je u ostala tri članka glavni izvor državna odvjetnica Zlata Hrvoj Šipek koja smatra da ništa loše nije napravila, zastupa stav da nije lagala i ne planira dati ostavku. Ti članci nose naslove „Grbin: Ostatak će jer radi kako odgovara AP-u“, „ZLATOUSTA: Glavna državna odvjetnica opet je uhvaćena u govorenju neistine u Saboru, oporba želi opoziv“, „Državna odvjetnica o HDZ-ovim aferama: „Nisam lagala i držala spise u ladici. Nikoga ne štitim“ i „Hrvoj Šipek: Nisam lagala, išta stopirala niti bilo koga štitim“.

Od 19 članaka koji se tiču bivše ministricice Gabrijele Žalac i intervjua bivše gradonačelnice Josipe Rimac, 63,16% zastupa izvore koji su protiv državne odvjetnice i smatraju da treba dati ostavku. Članci su raznovrsni, od prvog napada saborskog oporbenjaka Nikole Grmoje na Zlatu Hrvoj Šipek i njezinog ne dolaska na Antikorupcijsko vijeće, do ponovnog laganja državne odvjetnice u Saboru oko slučaja Josipe Rimac, ekskluzivnog intervjua Josipe Rimac za RTL i inicijative oporbe za smjenu državne odvjetnice. Interpretativni okvir članaka odnosno način na koji su autori teksta interpretirali i prikazali određeni članak kod 19 napisanih i objavljenih članaka ima vrijednosno neutralan stav prema temi i slučaju državne odvjetnice.

Grafikon 2 prikazuje da je od ukupnog broja članaka, kojih je 104, koji se tiču slučaja državne odvjetnice, njih 22 što je 21,15% prikazuje naklonost izvora informacija koji naginju obrani (proponenti) državne odvjetnice i nisu za njezinu smjenu i ostavku. Većinski dio tog postotka čine članci koji zastupaju izjave DORH-a i državne odvjetnice koji smatraju da ništa sporno nije napravljeno i da ne postoji afera te zastupaju i brane svoj rad. 16 članaka od ukupnih 104, što čini 15,38%, imaju izvore koji su u jednakoj mjeri za i protiv prijedloga oporbe za smjenu državne odvjetnice, odnosno neutralni su ili se nisu htjeli izjasniti i davati svoj komentar na

temu. Više od polovice svih objavljenih članaka, čak njih 66 što je udio od 63,46%, zastupaju izvori koji su protiv državne odvjetnice, osuđuju ju i napadaju te traže njezinu ostavku i žele promjene u DORH-u. Tu su vodeći predstavnici Most-a, SDP-a, Socijaldemokrati i Možemo!, članovi oporbe koji su negativno nastrojeni prema državnoj odvjetnici, kao i prema vladajućima s kojima se ne mogu usuglasiti.

Grafikon 2 Grafički prikaz naklonosti izvora informacija prema slučaju državne odvjetnice

Izvor: izrada autora

Što se tiče „dubine“ obrade informacija radi se o pretežno „dubinskoj“ obradi informacija, ti članci su zastupljeni u 70,19%, što znači da se u člancima ulazi u uzroke problema i slučaja državne odvjetnice, obrađuje se tema u širem kontekstu i zastupljene su sve činjenice i informacije koje su relevantne za shvaćanje uzroka i problema koji su doveli do inicijative za smjenu državne odvjetnice. Članci se pozivaju na optužbe oporbe da je državna odvjetnica lagala u Saboru kao i na SMS poruke koje je RTL objavio te na temelju toga traže izjave svih onih koji su relevantni za cijeli slučaj. 29,81% su članci koji su „površinski“ obrađeni, zadržavaju se samo na deskripciji pojava, događaja i osoba, to su uglavnom članci koji su svojevrsni odgovor ili nastavak na već prijašnji objavljeni članak koji je pružio dovoljno dubine za shvaćanje teme i slučaja u cjelini.

Kroz analizu medijskog sadržaja o slučaju državne odvjetnice cilj je također bio utvrditi i istaknutost izvora informacija, odnosno vidjeti tko se sve uključio i komentirao cijeli slučaj te kakvi su njihovi stavovi o temi. Analizom je utvrđeno da najviše članaka ima tri ili više izvora informacija. Ima 70 takvih članaka, što je 67,31% od ukupnog broja članaka. Manji udio,

točnije 27 članaka što je 25,96%, ima samo dva izvora informacija. 6,73% ili 7 članaka ima samo jedan izvor informacija. Nema članaka koji nemaju izvore informacija, svugdje je bilo moguće odrediti barem jedan izvor. Analizom je utvrđeno da su članci kao izvor informacija najviše koristili oporbene saborske zastupnike koji su imali mnoštvo komentara na cijelu situaciju te su izlazili pred medije kako bi zahtijevali ostavku državne odvjetnice. Također, nakon objave poruka na RTL-u između glavnih ličnosti u slučaju, Josipe Rimac i Zlate Hrvoj Šipek, i nakon intervjua njih obje na RTL-u i Dnevniku Nove TV, ti mediji su postali izvor informacija za sve ostale članke. U samo 10 članaka izvor informacija čine stručnjaci. To je samo 9,62% što je vrlo malo za ovako jednu kompleksu situaciju gdje se moglo puno više raspravljati o tome što bi i kako bi se moglo razriješiti, također mogla se ponuditi dublja analiza poruka, govora tijela u intervjuiima i slično. U više od pola od ukupnog broja članaka, njih 57 odnosno 54,8%, izvor informacija postaju i novinari koji su intervjuirali Zlatu Hrvoj Šipek i Josipu Rimac kao i saborske zastupnike koji su pozvali konferencije za medije kako bi izjavili nezadovoljstvo državnim vrhom, DORH-om i glavnom državnom odvjetnicom. U samo 12 članaka autor teksta se, uz već neke imenovane izvore, oslanja djelomično i na neke neimenovane. U samo 30 članaka, 28,85%, izvor informacija je sama državna odvjetnica Zlata Hrvoj Šipek ili DORH koji su imali jednu izjavu tijekom cijelog slučaja i nje su se držali, a to je da nema ništa sporno u djelovanju državne odvjetnice kao ni samog Državnog odvjetništva Republike Hrvatske. Zaključno dominiraju članci koji za izvore koriste oporbene saborske zastupnike, ostale hrvatske medije i novinare koji su prisustvovali intervjuiima i sl.

Zaključak analize medijskog izvještavanja o slučaju glavne državne odvjetnice, koje je sadržavalo ukupno 104 članka iz tiskanih medija (Večernji list, Jutarnji list i 24sata), s online portala središnjih televizijskih dnevnika (RTL, Nova TV i HRT) te s online portala (Net.hr, tportal.hr i Index.hr), pokazuje da je izvještavanje o temi prikazano neutralno i temeljeno je na objavljenim i dostupnim činjenicama. Autorski stav prema temi ostao je neutralan te se nije ulazilo u predviđanja, ranije osude i teorije zavjere. Najveći broj članaka predstavljao je negativne stavove koje su zauzimali članovi oporbe prema državnoj odvjetnici Zlati Hrvoj Šipek. Teme članaka su većinski negativne prema političaru u skandalu, u ovom slučaju prema državnoj odvjetnici, ton članka je također negativan prema državnoj odvjetnici, a novinari sve to podržavaju izvorima koje citiraju u članku. Mediji su na taj način pozitivno izvijestili o glavnoj temi, svojim načinom obrade teme i odabirom izvora informacija koji su u tom slučaju oni koji zastupaju istu stranu tj. političari iz opozicije koji smatraju da glavna državna odvjetnica mora otići s mjesta šefice DORH-a.

9. Zaključak

Izvještavanje medija o političkim skandalima ima ključnu i složenu ulogu u suvremenom novinarstvu. Gotovo je nemoguće odvojiti medije i politiku te su oni vrlo često isprepleteni, a politički skandali neizostavan su dio svih politika. Kroz ovaj je završni rad pružen dublji uvid u razumijevanje uloge medija u oblikovanju percepcije političkih skandala, kako skandali utječu na politiku i same političare te u načine na koje novinari izvještavaju o političkim skandalima. Često se događa da su politički skandali pažljivo osmišljeni te da iza njih stoji neka veća „sila“. Često su rezultat istraživačkog novinarstva, ali su isto tako i rezultat političkih taktika i manipulacija koje političari koriste kako bi kroz medije ispunili neke druge ciljeve.

Knjiga koja je korištena u ovom završnom radu, *The Routledge Companion to Media and Scandal* sadrži mnoštvo različitih koncepata korištenih za analizu skandala, medija, političkih skandala i medijskog izvještavanja u različitim državama i kulturama, dobar je temelj za razumijevanje i analizu političkih skandala, ali i medijskog izvještavanja te novinarstva općenito.

U radu je provedena analiza medijskog izvještavanja o političkom skandalu glavne državne odvjetnice Zlate Hrvoj Šipek s početka 2023. godine. Analiza je obuhvatila 104 članka iz 9 različitih medija – tri su tiskani mediji Večernji i Jutarnji list te 24sata, tri online portala središnjih televizijskih dnevnika HRT, RTL i Nova TV te tri online portala Net.hr, tportal.hr i Index.hr. Veliki broj medija uzet je kako bi se prikupio dovoljan broj članaka kako bi analiza imala raznovrsnost te kako bi se dobili što bolji rezultati. Ono što je bilo najjasnije u analizi svih članaka je da je većinski stav prema državnoj odvjetnici i radu DORH-a negativan te da se traži promjena i ostavka glavne državne odvjetnice koja je glavni akter cijele priče.

Literatura

Allern, S. i Pollack, E. (2019) New Nordic noir: political scandals as drama and media hunts. U: Tumber, H. i Waisbord, S., ur., *The Routledge Companion to Media and Scandal*. New York: Routledge, str. 129 – 138.

Bennett, L.W. (1988) *News: The Politics of Illusion*. London: Longman.

Bernstein, C. i Woodward, B. (1974) *All the President's Men: The most devastating political detective story of the 20th century*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

Brenton, S. (2019) Scandal and social theory. U: Tumber, H. i Waisbord, S., ur., *The Routledge Companion to Media and Scandal*. New York: Routledge, str. 25 – 34.

Čerkez, I. (2009) Osnovna obilježja medijske komunikacije u demokratskoj kulturi. *Socijalna ekologija: Časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*. Zagreb. 18 (1), str. 28 – 43.

Čičak Božić, A. (2023) „RTL Danas razotkrio da je glavna državna odvjetnica lagala, oporba poručuje: „Mora otići““. Danas.hr. URL: <https://danas.hr/rtl-danas/rtl-danas-razotkrio-da-je-glavna-drzavna-odvjetnica-lagala-oporba-porucuje-mora-otici> [pristup: 11.02.2023.].

Ekström, M. i Johansson, B. (2019) Talk scandals: the power of mediated talk. U: Tumber, H. i Waisbord, S., ur., *The Routledge Companion to Media and Scandal*. New York: Routledge, str. 183 – 193.

Freedman, D. (2008) *The Politics of Media Policy*. Cambridge, UK: Polity Press.

GemiusAudience. URL: <https://rating.gemius.com/hr/overview> [pristup: veljača 2023.].

Godeč, Ž. (2023) „Hrvoj Šipek u Saboru: „Ova sjednica Odbora oblik je pritiska na DORH, očito počinje izborna kampanja““. Zagreb: Jutarnji list. 08.02.2023., str. 5.

HINA (2023) „Državna odvjetnica o HDZ-ovim aferama: „Nisam lagala i držala spise u ladici. Nikog ne štitim““. Dnevnik.hr. URL: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/glavna-drzavna-odvjetnica-zlata-hrvoj-sipek-nisam-lagala-ista-stopirala-niti-bilo-koga-stitim---765089.html> [pristup: 07.02.2023].

Index Vijesti (2023) „Puhovski: „Hrvoj Šipek je intelektualno i moralno nesposobna obavljati svoj posao““. Index.hr. URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/puhovski-nezamislivo-je>

[da-osoba-kao-hrvoj-sipek-moze-imati-pravosudnu-funkciju/2437858.aspx](https://danas.hr/rtl-danas/prvi-intervju-josipe-rimac-nakon-2-5-godine-prijetili-su-meni-i-obitelji-a-prepiska-sa-zalac-je-samo-jedan-set-poruka)

[pristup:

13.2.2023.]

Ivanda Rožić, I. (2023) „Prvi intervju Josipe Rimac nakon 2,5 godine: „Prijetili su meni i obitelji, a prepiska sa Žalac je samo jedan...““. Danas.hr. URL: <https://danas.hr/rtl-danas/prvi-intervju-josipe-rimac-nakon-2-5-godine-prijetili-su-meni-i-obitelji-a-prepiska-sa-zalac-je-samo-jedan-set-poruka> [pristup: 15.02.2023.].

Ivanda Rožić, I. (2023) „RTL Danas u posjedu SMS poruka između Hrvoj Šipek i Rimac. Glavna državna odvjetnica lagala?“. Danas.hr. URL: <https://danas.hr/rtl-danas/rtl-danas-u-posjedu-sms-poruka-između-hrvoj-sipek-i-rimac-glavna-drzavna-odvjetnica-lagala> [pristup: 10.02.2023.].

Jarren, O. i Donges, P. (2011) Politička komunikacija u medijskom društvu kao predmet istraživanja. U: Zerfaß, A. i Radojković, M., ur., *Menadžment političke komunikacije: Osnove i koncepti*. Beograd: Konrad Adenauer Stiftung, str. 43 – 57.

Just, M. R. i Crigler, A. N. (2019) Media coverage of political scandals: effects of personalization and potential for democratic reforms. U: Tumber, H. i Waisbord, S., ur., *The Routledge Companion to Media and Scandal*. New York: Routledge, str. 34 – 46.

Krajinović, J. (2023) „Glavna državna odvjetnica ekskluzivno za Dnevnik Nove TV: „Nisam prešutjela istinu! Ne pada mi na pamet dati ostavku““. Dnevnik.hr. URL: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/glavna-drzavna-odvjetnica-u-dnevniku-nove-tv-nisam-presutjela-istinu---765809.html> [pristup: 11.02.2023.].

Kriesi, H. (2011) Strateška politička komunikacija: uslovi i šanse mobilisanja javnog mnjenja – međunarodno poređenje. U: Zerfaß, A. i Radojković, M., ur., *Menadžment političke komunikacije: Osnove i koncepti*. Beograd: Konrad Adenauer Stiftung, str. 237 – 262.

Kunczik, M. i Zipfel, A. (2006) *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert.

Kurtić, N. (2007) Istraživanje vjerodostojnosti medija: Konceptualizacija istraživanja. U: Malović, S., ur., *Vjerodostojnost novina*. Zagreb: Sveučilišna knjižara d.o.o., str. 39 – 67.

Lee, F. (2019) Scandals, media effects and public opinion. U: Tumber, H. i Waisbord, S., ur., *The Routledge Companion to Media and Scandal*. New York: Routledge, str. 445 – 456.

M.T. (2023) „Plenković najavio izmjenu zakona: „Više se neće moći dogoditi da stvari cure iz spisa““. Dnevnik.hr. URL: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/izjave-nakon-sjednice-vrha-hdza--766095.html> [pristup: 13.02.2023.].

Malović, S. (2005) *Osnove novinarstva*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

McNair, B. (2019) Scandal and news values. U: Tumber, H. i Waisbord, S., ur., *The Routledge Companion to Media and Scandal*. New York: Routledge, str. 76 – 86.

Meng, B. (2019) Mediatization and political scandal. U: Tumber, H. i Waisbord, S., ur., *The Routledge Companion to Media and Scandal*. New York: Routledge, str. 67 – 76.

Meraz, S. (2019) Scandals and agenda setting. U: Tumber, H. i Waisbord, S., ur., *The Routledge Companion to Media and Scandal*. New York: Routledge, str. 55 – 67.

Montesquieu, C. L. de Secondat (2003) *O duhu zakona*. Zagreb: Dementra.

Puglisi, R. i Snyder Jr., J. (2011) Newspaper Coverage of Political Scandals. *The Journal of Politics*. The University of Chicago Press. 73 (3), str. 931 – 949.

Radojković, M. (2011) Politička komunikacija u Srbiji. U: Zerfaß, A. i Radojković, M., ur., *Menadžment političke komunikacije: Osnove i koncepti*. Beograd: Konrad Adenauer Stiftung, str. 27 – 43.

Rottinghaus, B. (2019) Why scandals (might) be good for democracy. U: Tumber, H. i Waisbord, S., ur., *The Routledge Companion to Media and Scandal*. New York: Routledge, str. 506 – 515.

Street, J. (2003) *Masovni mediji, politika i demokracija*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Thompson, J.B. (2000) *Political Scandal: Power and Visibility in Media Age*. Cambridge, UK: Polity Press.

Tomić, Z. (2020) *Političko komuniciranje*. V. izdanje. Mostar, Varaždin, Zagreb, Sarajevo: Sveučilište u Mostaru, Sveučilište Sjever, SYNOPSIS d.o.o. Zagreb, SYNOPSIS d.o.o. Sarajevo.

Tumber, H. i Waisbord, S. (2019) Media and scandal. U: Tumber, H. i Waisbord, S., ur., *The Routledge Companion to Media and Scandal*. New York: Routledge, str. 10 – 23.

von Sikorski, C. i Knoll, J. (2019) Framing Political Scandals: Exploring the Multimodal Effects of Isolation Cues in Scandal News Coverage on Candidate Evaluations and Voting

Intentions. *International Journal of Communication*. USC Annenberg School for Communication and Journalism. 13, str. 206 – 228.

Zakon o medijima. (NN 59/04, 84/11, 81/13).

Prilozi

Popis grafikona:

Grafikon 1 Grafički prikaz ukupnog broja članaka objavljenih po medijima 24

Grafikon 2 Grafički prikaz naklonosti izvora informacija prema slučaju državne odvjetnice 29

Popis tablica:

Tablica 1 Teme članaka u medijskom izvještavanju o slučaju državne odvjetnice 25